

Angličtina, americká angličtina

- *Konsonanty* – rozlišování znělosti a neznělosti; aspirace P, T, K; tvrdší výslovnost postalveolárních sykavek Š, Ž, Č a bokové frikativy L.

Němčina, švýcarská němčina, holandština

- *Vokály* – odlišná výslovnost diftongů;
- *konsonanty* – rozlišování znělosti a neznělosti; aspirace P, T, K; výslovnost seskupení několika konsonantů;
- *hláskové změny* – asimilace znělosti realizována často progresivně.

Španělština

- *Konsonanty* – rozlišování dvojice konsonantů B a V; rozlišování výslovnosti sykavek S, Z, C a Š, Ž, Č.

Italština

- *Konsonanty* – rozlišování znělosti a neznělosti;
- *suprasegmentální rovina* – přízvuk s následným protažením vokálu.

Francouzština

- *Vokály* – diftongy vyslovovány jako nosovky;
- *konsonanty* – rozlišování H a CH; problematické mohou být semiokluzivy C a Č.

Polština

- *Vokály* – diftongy vyslovovány jako nosovky nejčastěji v inst. sg. fem.; tvrdá výslovnost Y;
- *konsonanty* – rozlišování H a CH; oslabená výslovnost slabikotvorných hlásek v poslední slabice; možná aspirace P, T, K; tvrdší výslovnost postalveolárních sykavek a bokové frikativy L;
- *hláskové změny* – asimilace znělosti realizována často progresivně;
- *suprasegmentální rovina* – přízvuk na předposlední slabice a následné protažení vokálu.

Ruština, ukrajinština (+ ázerbájdžánština)

- *Vokály* – vokalická kvantita spojena s přízvukem, nikoliv s grafémem; tvrdá výslovnost Y;
- *konsonanty* – časté nekorektní měkčení prealveolár D, T, N; tvrdší výslovnost postalveolárních sykavek a bokové frikativy L;

- *bláskové změny* – asimilace znělosti realizována často progresivně;
- *suprasegmentální rovina* – přízvuk na jiné slabice a následné protažení vokálu (u mateřského jazyka ázerbájdžánštiny menší problém).

Východoasijské jazyky – japonština, čínština, tchajwanská čínština

- *Vokály* – vokalická kvalita vokálu U (zejména u Japonců, nezaokrouhlené);
- *konsonanty* – rozlišování dvojic konsonantů B a V, L a R; výslovnost sykavek S, Z, Š, Ž (Číňané); výslovnost dvojice Z a Ž (realizováno jako [dz] a [dž], méně problematické u Tchajwanců); rozlišování znělosti a neznělosti (často spojeno s velmi tichou mluvou); možná aspirace P, T, K (Tchajwanci).

Indonéština

- *Konsonanty* – rozlišování dvojic konsonantů B a V, L a R; výslovnost sykavek S, Z, C, Š, Ž, Č; větší problém s výslovností znělého V, často zaměňováno za neznělé F.

Maďarština

- *Konsonanty* – problematická výslovnost H a Z, tvrdší výslovnost Š, Ž, Č.

Turečtina

- *Konsonanty* – rozlišování dvojic konsonantů B a V; problematická výslovnost semiokluziv C a Č; aspirace P, T, K.

Literatura

Hůrková, J. *Česká výslovnostní norma*. Praha: Scientia, 1995

Palková, Z. a kol. Stabilizace některých termínů pro fonetický popis češtiny v závislosti na nových výsledcích výzkumu. In: Duběda, T. (Ed.), *Konference česko-slovenské pobočky ISPhS*, 2004.

Palková, Z. *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum, 1994.

Popis

Vokály jsou vhodným „startem“ v procvičování výslovnosti. Čeština má ve srovnání s jinými jazyky (čínština, finština atd.) méně vokálů a jejich artikulace je jednoduchá. Cílem cvičení je seznámit studenty s českými vokály (a jejich korektní výslovností), s několika pravidly, např. s výslovností vokálů *i/y*, *í/ý*, a vysvětlit jim důležitost vokalické kvality i kvantity v českých slovech.

Komu je cvičení určeno?

Toto cvičení můžete provádět se všemi studenty bez ohledu na národnost.

Vstupní aktivita

Připravte si schéma českého vokalického trojúhelníku, který zobrazuje artikulaci rtů.¹ Snažte se výslovnost jednotlivých vokálů k něčemu připodobnit, např.: *A* – zívání, křik, *E* – mírný úsměv, *I* – „americký“ úsměv, *O* – kroužek/prstýnek, *U* – polibek. Po nacvičení správné artikulace je čas přejít k vokálům dlouhým, které jsou přibližně 1,7× delší než krátké – *Á, É, Í, Ó, Ú*.

Hra: Vyslovujte střídavě krátké a dlouhé vokály – studenti po každém vokálu tlesknou (1× krátký vokál, 2× dlouhý vokál). Po této hře studentům můžete říct, že podobně byste měli vy rozeznat, kdy oni vyslovují krátký a kdy dlouhý vokál.

Grafémy Y/Ý, Ů: Při výuce vokálů nezapomeňte studentům říct, že *Y/Ý* je vyslovováno úplně stejně jako *I/Í*, např. ve slovech *mýt* [mít] × *mít* [mít]; artikulace a délka grafému *Ů* je stejná jako *Ú*, tedy *můj* [múj]. Grafém *Ů* se až na výjimky, např. *kúra*, vyskytuje uprostřed a na konci slov.

Grafém Ě²: Vysvětlete studentům, že *Ě* je pouze grafém a ve výslovnosti se realizuje jako [e] – *př.* [d'ekuju], [je] – *př.* [bjehat], *popř.* [ně] – *př.* [zmněnit].

1 Dostupné z: <http://is.muni.cz/el/portal/estud/ff/js07/fonetika/materialy/ch05s03.html>.

2 Viz cvičení na BĚ, PĚ, VĚ.

Vysvětlení vokalické kvality: Poloha jazyka je v češtině při výslovnosti vokálů neutrální, nemáme tedy (nebo bychom mít neměli) příliš otevřených či zavřených vokálů.

Důležitost správné artikulace z hlediska kvality můžete studentům předvést na slově *hele* – korektní výslovnost [hele] × nekorektní otevřená výslovnost *[hala].

Vysvětlení vokalické kvantity: Vokalická kvantita má v češtině distinktivní funkci, pouhá změna kvantity tak může změnit význam slov, např. ve dvojici *dal* [dal] × *dál* [dál].

Funkci vokalické kvantity můžete ukázat na slovech *krůta* [krúta] a *krutá* [krutá], u kterých je význam odlišný, i když je jediným grafickým rozdílem různá kvantita vokálů.

Tip 1

- Hlídejte si u studentů zejména dvojí výslovnost *Y/I*. Můžete se s tím setkat např. u Poláků. Snažte se tento zvyk z mateřského jazyka odstranit hned v začátcích.

Tip 2

- U všech cizinců, kteří mají v mateřském jazyce více vokálů, si hlídejte drobné odlišnosti ve výslovnosti českých vokálů, např. německy mluvící studenti mohou vyslovovat *U* jako zaokrouhlený přední vokál *I* (německé *ü*), Asiaté mohou vyslovit *U* nezaokrouhleně.

Tip 3

- U anglicky mluvících studentů dbejte na plnou artikulaci vokálů, mohou mít tendenci některé vokály „polykat“, jelikož si česká slova připodobní anglické výslovnosti. Stává se to však častěji u diftongů.³

Tip 4

- Vokalickou kvalitu i kvantitu si hlídejte během všech cvičení a snažte se studenty vždy přimět k jasnému odlišování krátkých a dlouhých vokálů.

Tip 5

- U básniček na vokály *I/Í*, *E/É* si můžete hlídat/procvičovat také sykavky a *Ř*.

3 Viz cvičení na diftongy a *ř*.

cvičení A/Á

1) A/Á v jednoslabičných a dvouslabičných slovech

- a) dlaň, drak, mrak, pak, pan, vlas, zrak
- b) brát, hrát, krást, mráz, pán, plán, smát se
- c) draka, Hana, Jana, karta, taška, vana
- d) dává, hádá, krásná, mává, pátrá, váhá

2) A/Á ve slovech s jinými vokály

- a) doma, kaše, maso, naše, prase, vaše, vlasy, zase
- b) Amerika, kytara, malina, maminka, panenka
- c) komár, lásce, máslo, ptáci, rukáv, skáče, skvělá
- d) dokázat, marmeláda, náměstí, pořádek, požádat

3) Střídání A/Á ve dvouslabičných a trojslabičných/čtyřslabých slovech

- a) dávat, hádat, krása, kráva, láska, máma, mávat, nápad, slabá
- b) dávala, kamarádka, lámala, hádala, námaha, panáka, zastaralá

4) Páry s odlišnou kvantitou A/Á

dal – dál

hada – hádá

hrad – hrát

hrana – hraná

krůta – krutá

malá – z mála

pata – pátá

pravá – práva

řadit – řídit

5) Básnička

Naše malá Máňa
vstává brzy z rána.
Snídá ráda banán,
někdy taky salám.

